

Identifying the Desired Goals of the Curriculum of Extracurricular Activities with the Islamic Approach to Prevent Social Harm, and Improve Social Health

ARTICLE INFO

Article Type
Research Article

Authors

Abdullah Aali Shirmard¹,
Faezeh Nateghi^{2*},
Alireza Faqih³

How to cite this article

Abdullah Aali Shirmard, Faezeh Nateghi, Alireza Faqih. Identifying the Desired Goals of the Curriculum of Extracurricular Activities with the Islamic Approach to Prevent Social Harm, and Improve Social Health. *Islamic Life Style*. 2021; 5(3):46-56

1. PhD Student, Department of Educational Sciences, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran.
2. Associate Professor, Department of Educational Sciences, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran. (Corresponding Author)
3. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran.

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: f-nateghi@iau-arak.au.ir

Article History

Received: 2021/05/28

Accepted: 2021/09/14

ABSTRACT

Purpose: The aim of this study was to identify the desired objectives of the curriculum of extracurricular activities in the first year of high school with an Islamic approach to prevent social harm and improve social health.

Materials and Methods: This study was applied in terms of purpose and in terms of combined method of simultaneous-multi-angle. In this study, in addition to surveying the opinions of experts in the form of a researcher-made questionnaire, semi-structured research was used to collect data. The study population in relation to the selection of objectives consisted of all professors of sociology in Arak. Sampling method was available from this sampling community and finally 8 people participated in the study. The participants in the interview were experts in the fields of psychology, curriculum planning, counseling, religious sciences and Islamic studies in Arak. The participants of the study were selected from this community by purposive sampling. The interviews with these people continued until the theoretical saturation was reached, and finally 15 experts were interviewed.

Findings: Finally, according to the results of the questionnaire and interviews, a total of 80 goals are classified under the five elements of reason, faith, science and ethics in four areas of relationship with self, God, creation and creation; Were identified as desirable goals of the social harm prevention curriculum.

Conclusion: The results of this study can be used in curriculum design of extracurricular activities.

Keywords: Curriculum, Extracurricular Activities, Prevention, Social Harms, Junior High School

شناسایی اهداف مطلوب برنامه درسی فعالیت‌های فوق برنامه دوره متوسطه اول با رویکرد اسلامی جهت پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی، و بهبود سلامت اجتماعی

عبدالله عالی شیرمرد^۱،

دانشجوی دکتری، گروه علوم تربیتی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

فائزه ناطقی^{۲*}،

دانشیار، گروه علوم تربیتی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران. (نویسنده مسئول)

علیرضا فقیهی^۳

استادیار، گروه علوم تربیتی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران.

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر شناسایی اهداف مطلوب برنامه درسی فعالیت‌های فوق‌برنامه دوره متوسطه اول با رویکرد اسلامی جهت پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی، و بهبود سلامت اجتماعی بود.

مواد و روش‌ها: این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش ترکیبی از نوع هم‌زمان - چند زاویه‌نگری بود. در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها، علاوه بر پیمایش نظرات متخصصان در قالب پرسشنامه محقق‌ساخته از مصاحبه نیمه‌ساختار یافته نیز استفاده شد. جامعه مورد مطالعه در ارتباط با گزینش اهداف را کلیه اساتید رشته جامعه‌شناسی شهر اراک تشکیل داد. روش نمونه‌گیری از این جامعه نمونه‌گیری در دسترس بود و نهایتاً ۸ نفر در تحقیق شرکت داده شدند. شرکت‌کنندگان در مصاحبه را متخصصان رشته‌های روان‌شناسی، برنامه‌ریزی درسی، مشاوره، علوم دینی و معارف اسلامی شهر اراک تشکیل داد. انتخاب شرکت‌کنندگان در تحقیق از این جامعه به شیوه نمونه‌گیری هدفمند انجام پذیرفت. مصاحبه با این افراد تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت و سرانجام با ۱۵ نفر از متخصصان مصاحبه به عمل آمد.

یافته‌ها: در نهایت طبق نتایج حاصل از پرسشنامه و مصاحبه‌ها در مجموع ۸۰ هدف که تحت پنج عنصر تعقل، ایمان، علم و اخلاق در چهار عرصه ارتباط متری با خود، خدا، خلق و خلقت طبقه‌بندی شده‌اند؛ تحت عنوان اهداف مطلوب برنامه درسی پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی مشخص شدند.

نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش می‌تواند در طراحی برنامه درسی فعالیت‌های فوق‌برنامه مورد استفاده قرار گیرد.

کلید واژه‌ها: برنامه درسی، فعالیت‌های فوق برنامه، پیش‌گیری، آسیب‌های اجتماعی، دوره متوسطه اول.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۲۳

*نویسنده مسئول: f-nateghi@iau-arak.au.ir

مقدمه

انحرافات و کجروی‌های اجتماعی و به اصطلاح، آسیب‌شناسی اجتماعی عبارت از مطالعه و شناخت ریشه بی‌نظمی‌های اجتماعی است (۱). کسانی که رفتار انحرافی و نابهنجاری آنان دائمی باشد و زودگذر و گذرا نباشد، کجرو یا منحرف نامیده می‌شوند. این‌گونه رفتارها را انحراف اجتماعی و یا کجروی اجتماعی گویند (۱). اصولاً آموزش و پرورش به‌عنوان یکی از مهمترین نهادهای رسمی جامعه، در جهت جامعه‌پذیری و رهنمون کردن دانش‌آموزان، مهمترین نقش را ایفا می‌کند. لذا این نهاد بر خود لازم می‌داند که با ارایه فعالیت‌های مختلف درسی و غیر درسی (فوق برنامه) آمادگی لازم برای ورود دانش‌آموزان بر عرصه‌های مختلف علم و فرهنگ را فراهم کند و اوقاتی را که دانش‌آموزان ممکن است به بطالت بگذرانند را به بهترین نحو پر کنند (۳). رسالت آموزش و پرورش در هر کشوری تقویت نگرش انسانی به زندگی و ارتقای فلسفه آن و ایجاد توانایی در افراد جامعه برای زندگی سالم و سازنده است. یکی از ویژگی‌های آموزش و پرورش پیشرفته و مدرن، توجه ویژه به فعالیت‌هایی است که دانش‌آموزان در بیرون از کلاس و مدرسه انجام می‌دهند. این قبیل فعالیت‌ها بدون شک بیشتر از فعالیت‌های کلاسی در رشد دانش‌آموزان مؤثر هستند. لازم است برای تعدیل نارسایی‌ها و کاستی‌های برنامه درسی، توجه به علائق و استعدادها، پاسخ به نیازهای فردی، غنی‌سازی اوقات فراغت، پاسخ به تحولات پرشتاب دنیای امروز و تعمیق فرآیند یاددهی-یادگیری، فعالیت‌هایی در قالب مکمل و فوق برنامه برای اجرا در مدارس در نظر گرفته شود (۴).

مفهوم فوق برنامه با مفاهیم دیگر از جمله: فعالیت‌های خارج از مدرسه^۱، آموزش در فضای باز^۲ و آموزش برای گذراندن اوقات فراغت^۳، برنامه مکمل درسی^۴، فراتر از کلاس^۵ و اجتماعی کردن و یکپارچه‌سازی^۶ در ارتباط بوده و در برخی از موارد با آن‌ها هم‌سویی داشته است. فعالیت فوق برنامه آن دسته از تجارب آموزشی هستند که جزء برنامه‌های رسمی نبوده و ماهیت رقابتی با آن دارند. آنها در تعریف این نوع آموزش و پرورش می‌نویسند ما این نوع آموزش و پرورش را به مثابه «یادگیری رسمی و غیررسمی و توسعه و تقویت فرصت‌های یادگیری دانش‌آموزان در خارج از مدرسه و فراسوی اوقات رسمی مدرسه می‌دانیم» (۵).

فعالیت‌های فوق‌برنامه به منظور حفظ انگیزه و ایجاد چالش در یادگیرنده، به منظور تجربه در فضای آزاد، در عین حال مرتبط با موضوعات درسی طراحی می‌شود. دامنه‌ای که برای فعالیت‌های فوق برنامه در نظر گرفته می‌شود از مدرسه تا فضای بیرون مدرسه است. این فعالیت‌های تقریباً غیررسمی، به کلاس و حتی گاهی به مدرسه محدود نیستند و بیش از هر عامل دیگر از میزان علاقه، تجربه و قدرت ابتکار معلم و دانش‌آموزان و مدرسه متأثر می‌شوند. با مطالعه در آموزش و پرورش دیگر کشورها مشاهده می‌شود که اکثر کشورهایی که آموزش و پرورش موفق دارند با گسترش فعالیت‌های فوق برنامه کاستی‌های نظام آموزشی خود را تا اندازه‌ای

4. Co-curriculum

5. Extera- class

6. Socializing-integrating

1. Out of school activities

2. Open door education

3. Education for lisuretime

می‌آورد. در نتیجه زمینه‌ی گرایش به انحرافات اجتماعی در آنان فراهم می‌شود (۲۰).

در نیازسنجی از مدرسان و مشاوران مدارس مهم‌ترین نیاز آموزشی دانش‌آموزان پیش‌گیری از بزهکاری و کجروی‌های اجتماعی و مسایل دوستیابی و تأثیرات آن در رفتار نوجوانان بوده است (۲۱). انتخاب دوره متوسطه به دلیل سنین خاص دانش‌آموزان، شکل‌گیری شخصیت، احساس استقلال و مسئولیت و در یک کلام، انتقال به فضای جدید در زندگی، بسیار مهم ارزیابی می‌شود. طی این دوره دانش‌آموزان جوان به افرادی مستقل و مسئول مبدل می‌شوند. در این دوره دانش‌آموزان علم و مهارت لازم را جهت ورود به زندگی آینده خود کسب می‌نمایند (۲۲) و به دلیل ویژگی‌های روانی، ذهنی، اجتماعی و عاطفی دانش‌آموزان نوجوان، حساس‌ترین مراحل ترتیبی را طی می‌کنند (۲۳).

لذا می‌توان با نگاهی نو به مقوله فعالیت‌های فوق برنامه، ویژگی‌ها و آثار مثبتی که در جذب دانش‌آموزان و گرایش آن‌ها به سمت تربیت دارد، در امر پیش‌گیری از جرایم کوشید. این در حالی است که دیدگاه آکادمیک حاکم بر مدارس ایران موجب شده است این برنامه‌ها تحت‌الشعاع برنامه‌های اصلی و رسمی قرار گرفته و مورد غفلت واقع شوند. لذا این تحقیق با قبول رویکرد رشد‌گرا در طراحی برنامه‌های درسی فوق برنامه با هدف شناسایی وضعیت مطلوب اهداف فعالیت‌های فوق برنامه با رویکرد پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی در دوره اول متوسطه طراحی و به مورد اجرا گذاشته شد.

مواد و روش‌ها

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش ترکیبی از نوع همزمان-چند زاویه‌نگری بود. در این روش هر دو روش کمی و کیفی به صورت همزمان طراحی و اجرا می‌شوند، با این حال، فرآیند گردآوری و تحلیل داده‌ها در هر یک از این روش‌ها به طور همزمان اما جداگانه صورت می‌گیرند، سپس نتایج و تحلیل‌های کمی و کیفی با یکدیگر مقایسه و ترکیب می‌شوند (۲۴). با توجه به رویکرد مورد نظر این پژوهش به برنامه‌های درسی فوق برنامه یعنی رویکرد رشد‌گرا لذا برنامه‌های درسی فوق برنامه در این تحقیق به عنوان برنامه‌هایی مکمل برنامه‌های رسمی دیده شده است؛ برنامه‌هایی که می‌توانند کاستی‌های موجود در آموزش رسمی به ویژه در ارتباط با پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی را کاهش داده و در نهایت در تحقق اهداف نظام متمر ثمر باشند. لذا به منظور شناسایی اهدافی که تحقق‌شان هم زمینه پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی در فراگیران را فراهم می‌سازند و هم برنامه‌های فوق برنامه می‌توانند نقش مکمل را در زمینه تحقق آنها ایفا نمایند، به کمک متخصصان و به‌واسطه ابزار پرسشنامه‌ای بر اساس اهداف تفصیلی برنامه‌های درسی دوره اول متوسطه درج شده در سند برنامه درسی ملی تدوین شد؛ با استفاده از این ابزار، اهداف تحقق بخش توان پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی در فراگیران شناسایی شد. ملاک انتخاب اهداف انتخاب آنها توسط تمامی شرکت‌کنندگان در پژوهش بود.

جبران کرده و اوقات فراغت دانش‌آموزان را به بهترین وجه پر نموده‌اند (۶).

فعالیت‌های فوق برنامه، دانش‌آموزان را وارد اجتماع می‌کند، در حالی که این اتفاق معمولاً در درس‌های رسمی کمتر روی می‌دهد. این فعالیت‌ها می‌تواند به عنوان پلی بین برنامه‌های درسی رسمی و یادگیری‌های واقعی زندگی عمل نماید (۷). این فعالیت‌ها به سه نوع تفریحی، فرهنگی و علمی تقسیم می‌شود و به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا از زمان به صورت خلاق استفاده کنند (۸). «این برنامه‌ها، دارای زمینه‌های متنوعی می‌باشد و نیاز به رسیدگی و توجه همیشگی از سوی مسئولان مدرسه دارد، تا فرصت‌هایی برای مشارکت معنی‌دار دانش‌آموزان فراهم سازد» (۹).

پژوهش‌ها نشان داده است با مشارکت در انجام فعالیت‌های فوق برنامه، فواید بسیاری حاصل می‌گردد. شرکت در فعالیت‌های فوق برنامه ورزشی و عضویت در گروه‌های دانش‌آموزی موجب افزایش توانایی‌ها و بهبود رفتارهای نوجوانان و در نتیجه کاهش بزهکاری می‌شود (۱۰) دانش‌آموزانی که در فعالیت‌های فوق برنامه مشارکت می‌کنند، دارای سازگاری اجتماعی بیشتری هستند (۱۱). بسیاری از تحقیقات رابطه مثبت میان مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه و اعتماد به نفس را نشان می‌دهد (۱۲). مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه، موجب افزایش بهداشت روانی در نوجوانان خواهد شد (۱۳). فعالیت‌های فوق برنامه در تقویت ابعاد جسمی، عاطفی، اجتماعی، علمی، زیبایی شناختی و معنوی کودکان نقش بسیار مهمی ایفا می‌کند (۱۴). وودز (۱۵) معتقد است اگر مسئولان می‌خواهند فعالیت‌های تحصیلی دانش‌آموزان نتیجه‌ای داشته باشد، باید از فعالیت‌های فوق برنامه نیز استفاده کنند. بلومفیلد (۱۶) بر اصلاح خودباوری، چامبرز و اسکریر (۱۷) بر دستاوردهای آموزشی، بتز و ردکی (۱۸) بر جنبه‌های درمانی فعالیت‌های فوق برنامه در نتایج تحقیقات خود تأکید داشته‌اند.

نوجوانی، یکی از مراحل مهم و برجسته رشد و تکامل اجتماعی و روانی فرد به شمار می‌رود این قشر پرتحرک با فاصله‌ای نسبتاً کوتاه جایگزین نسل پیشین خود شده و امور گوناگون اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی کشور را در دست خواهند گرفت. لذا فراهم کردن زمینه‌های رشد مناسب و مطلوب برای آنها ضروری است (۱۹). در این میان استفاده از فعالیت‌های فوق برنامه با وجود اهمیت برای دانش‌آموزان همه مقاطع تحصیلی، در دوره متوسطه به لحاظ شرایط خاص دوره نوجوانی از اهمیت بیشتری برخوردار می‌باشد. چرا که این دوره معمولاً با بلوغ آغاز می‌شود. شکوفایی غریزه جنسی، تثبیت و تحکیم علایق و منافع شغلی و اجتماعی، میل به آزادی و استقلال از ویژگی‌های مهم این دوره است. تغییر و تحول جسمی، روانی و شخصیتی در این دوران، خواسته‌های جدیدی را مطرح می‌سازد. از یک سو فشار غریز، نیازها و میل به تبعیت از ارزش‌های نوجوانی، همچنین پذیرفته شدن و جذب در گروه‌های همسال، فشارهای گروهی، میل به ابراز وجود، پیریزی زندگی مستقل از طرف دیگر فقدان امکانات، روابط نامناسب عاطفی، عدم توجه به خواسته‌ها، ارزش‌ها و نظرات جوان و نیز بی‌تجربگی و عدم شناخت کافی، او را در یک بحران فکری و آشفته‌گی روانی قرار می‌دهد و عوارضی چون بی‌ثمیری، پوچی و بی‌کفایتی به بار

ابزار تحقیق را پرسشنامه ۱۶۱ گویه‌ای و مصاحبه تشکیل داد. سؤال مورد پرسش در مصاحبه این بود که به نظر شما در زمینه پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در دوره اول متوسطه در برنامه‌های درسی فوق برنامه چه هدفهایی باید پیگیری شوند؟

یافته‌ها

همان‌طور که در روش پژوهش توضیح داده شد به منظور استخراج اهداف مطلوب برنامه درسی پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی از پیمایش نظرات متخصصان در قالب پرسشنامه و مصاحبه استفاده گردید؛ تلخیص حاصل از داده‌های پرسشنامه در جدول شماره یک و حاصل تحلیل مصاحبه‌ها در جدول شماره دو درج شده است.

علاوه بر پیمایش نظرات متخصصان در قالب پرسشنامه در این پژوهش از مصاحبه نیمه‌ساختار یافته نیز استفاده شد. جامعه مورد مطالعه در ارتباط با گزینش اهداف را کلیه اساتید رشته جامعه‌شناسی شهر اراک تشکیل داد. روش نمونه‌گیری از این جامعه نمونه‌گیری در دسترس بود و نهایتاً ۸ نفر در تحقیق شرکت داده شدند. شرکت‌کنندگان در مصاحبه را متخصصان رشته‌های روانشناسی، برنامه‌ریزی درسی، مشاوره، علوم دینی و معارف اسلامی شهر اراک تشکیل داد. انتخاب شرکت‌کنندگان در تحقیق از این جامعه به شیوه نمونه‌گیری هدفمند انجام پذیرفت. ملاک‌های انتخاب متخصصان عبارت بود از داشتن مرتبه‌ی علمی استادیار به بالا، داشتن مقالات و تألیفات در ارتباط با موضوع پژوهش مصاحبه با این افراد تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت و سرانجام با ۱۵ نفر از متخصصان مصاحبه به عمل آمد.

جدول ۱. داده‌های حاصل از پرسشنامه در رابطه با اهداف مطلوب آموزش فعالیت‌های فوق برنامه

رابطه با خویشتن	رابطه با خداوند متعال	رابطه با خلق خدا	رابطه با خلقت
*تفکر در توانایی‌ها و محدودیت‌های خویش *تحلیل پیامد اعمال و رفتار فردی *تأمل در خصوص نیازهای عاطفی و معنوی خویشتن	* تفکر در آیات قرآن کریم *تفکر در زندگی اولیای خدا *تأمل در مورد مسئولیت‌ها در برابر خداوند	*تفکر در نحوه برخورد مناسب با اعضای خانواده، دوستان همسایگان و سایر مردم * تجزیه و تحلیل رفتارها و عبرت گرفتن از حوادث خوب و بد * تفکر در روش درست زندگی	*تفکر در خصوص رابطه انسان با طبیعت و تأثیرات مثبت یا منفی انسان در محیط زیست
*باور به اینکه انسان مخلوق و موجود برگزیده خداست و به همین علت باید رفتاری درست و مطابق با شأن انسانی خود داشته باشد	*ایمان به خداوند، عالم غیب، انبیا و ائمه اطهار(ع) و نقش آنها در سعادت انسان	*باور داشتن به اینکه نتیجه نیکی و بدی به دیگران به خود ما برمی‌گردد. *پذیرش و رعایت دستورات خدا و پیامبر در مورد حقوق والدین، خویشاوندان، همسایگان و دوستان	*باورداشتن به جهان آخرت و حیات ابدی بعد از مرگ
*آگاهی از نیازهای زیستی و روانی خویشتن *شناخت توانایی‌ها و استعدادهای خویشتن *آگاهی از حقوق و مسئولیت‌های فردی	*شناخت الگوهای دینی، اخلاقی و علمی * آگاهی از پیامدهای گناهان در بعد فردی و اجتماعی	* آگاهی از نقش رسانه‌ها در دنیای امروز و اثرات آنها *آگاهی از ریشه‌های جنگ و نزاع در بین افراد و جوامع بشری	*کسب مسئولیت در برابر محیط زیست
*تسلط بر احساس و حفظ تعادل *رعایت انضباط در زندگی شخصی *تلاش در جهت حفظ سلامت و بهداشت فردی و اجتماعی	* متعهد شدن به انجام کارهای خوب *مقید بودن به خواندن نمازهای پنج‌گانه	* توانایی برقراری ارتباط مناسب با دیگران * اطاعت از والدین و عمل به وظایف در برابر	*پرهیز از تخریب طبیعت و هدر دادن منابع

*مهارت در گذراندن فراغت به نحو درست	*جانبداری از ارزش‌های پدر، مادر، همسایگان و الهی و دفاع از دین دوستان
*کسب مهارت‌های پایه ورزشی	*قرائت قرآن و بهره‌گیری از آیات قرآن کریم
*توانایی انجام کارهای فردی به طور مستقل	و التزام عملی به آموزه به هنگام ضرورت
*مهارت در برخورد عاقلانه با مشکلات فردی و چالش‌های زندگی روزمره	های دینی *مشارکت در کارهای *اعتماد به نفس و توکل مفید جمعی
*خلافت در برخورد با مسائل	به خداوند

*تعهد به انجام رفتارهای خوب (صبر، بخشش، صداقت و راستگویی)	* تلاش در انجام کارهایی که رضایت نیکی به آنها خداوند در آن است.	* احترام به والدین و سایر کارکنان مدرسه
* ارزشگذاری برای مقام و منزلت انسان	مانند راستگویی، راز نگاهداشتن، شجاعت، عفت، پاکدامنی، امانت نصایح آنها	* احترام به افراد بزرگسال و گوش دادن به
* کسب روزی حلال	داری، روحیه عفو، گذشت و ایثار	* مسئولیت اخلاقی در برابر محیط زیست
* داشتن روحیه تلاش و مبارزه با بیکارگی و بطالت	*الگو گرفتن از رفتار پیامبر و ائمه اطهار (ع) کنند	
* کسب روحیه سخت‌کوشی و تلاش در زندگی		

همان‌طور که اطلاعات درج شده در جدول نشان می‌دهد در مجموع از ۱۶۱ گویه مطرح شده در پرسشنامه ۶۶ گویه مورد تأیید تمامی شرکت‌کنندگان قرار گرفت.

در ادامه داده‌های حاصل از مصاحبه با متخصصان در خصوص اهداف مطلوب آموزش فعالیت‌های فوق برنامه در مدارس متوسطه به دست آمد.

جدول ۲. اطلاعات به دست آمده از دیدگاه متخصصان در رابطه با اهداف مطلوب آموزش فعالیت‌های فوق برنامه

حوزه	اهداف مطلوب فعالیت‌های فوق برنامه
حوزه شناختی یا دانشی	- آشنایی با آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی و راه‌های پیشگیری
	- آشنایی دانش آموزان با حقوق شهروندی به منظور مواجهه با آسیب‌های اجتماعی
	- آشنایی با آسیب‌های فضاها و رسانه‌های مجازی و راه‌های پیشگیری
	- کسب دانش و آگاهی در زمینه سلامت جسمانی و روانی به منظور مواجهه با آسیب‌های اجتماعی
	- کسب دانش در زمینه تقویت صداقت و وفاداری نسبت به سایر هم‌نوعان
حوزه نگرشی یا عاطفی	- آشنایی به سیره و سبک زندگی قرآنی و آشنایی با زندگی معصومین (ع)
	✓ تقویت روحیه مشارکت‌جویی و مسئولیت‌پذیری
	✓ احترام به قومیت‌ها و مذاهب گوناگون
	✓ ایجاد شور و نشاط در محیط‌های آموزشی
	✓ تقویت گرایش به دینداری
	✓ ایجاد علاقه به مدرسه
	✓ احترام به قانون و قانون‌مداری
	✓ تمایل به همکاری گروهی و احترام به عقاید دیگران
	✓ خودباوری و احساس ارزشمند بودن
	✓ انعطاف‌پذیری در اندیشیدن
✓ حساس بودن نسبت به حفظ سلامتی جسم و روان	
حوزه مهارتی یا روانی حرکتی	- کسب مهارت‌های لازم و ضروری زندگی و نحوه مواجهه آنها با آسیب‌های اجتماعی:
	- مهارت تصمیم‌گیری

- مهارت جرات ورزی
- مهارت خود کنترلی
- مهارت حل مسئله
- مهارت تاب آوری و مقابله با خشونت (مدیریت خشم)
- مهارت حفظ سلامتی در مقابل آسیب های اجتماعی
- مهارت برقراری ارتباط موثر و همدلانه با دیگران
- مهارت خود شناسی
- تفکر منطقی و انتقادی
- مقابله با استرس

پاسخ به پرسش پژوهش: به منظور پاسخگویی به پرسش پژوهش از مقایسه و تجمیع نتایج اهداف مطلوب برنامه درسی فوق برنامه پیشگیری از آسیب های اجتماعی کدامند؟ حاصل از پیمایش و تحلیل نظرات دو گروه شرکت کننده در این پژوهش بهره گیری شد.

جدول ۳. مقایسه و تجمیع نتایج حاصل از پیمایش و تحلیل نظرات دو گروه شرکت کننده در این پژوهش

رابطه با خویشتن	رابطه با خداوند متعال	رابطه با خلق خدا	رابطه با خلقت
تفکر در توانایی ها و محدودیت های خویش	* تفکر در آیات قرآن کریم	* تفکر در نحوه برخورد مناسب با اعضای خانواده، دوستان همسایگان و سایر مردم	رابطه با خلقت
* تحلیل پیامد اعمال و رفتار فردی	* تفکر در زندگی اولیا، خدا	* تجزیه و تحلیل رفتارها و عبرت گرفتن از حوادث خوب و بد	* تفکر در خصوص رابطه انسان با طبیعت و تاثیرات مثبت یا منفی انسان در محیط زیست
* تامل در خصوص نیازهای عاطفی و معنوی خویشتن	* تامل در مورد مسئولیت ها در برابر خداوند	* تفکر در روش درست زندگی	
		* توانایی انجام تحقیق در مورد مسائل و مشکلات خانه، محله، مدرسه، و برخورد خلاقانه با این مسائل	
ایمان	* باور به اینکه انسان مخلوق و موجود برگزیده خداست و به همین علت باید رفتاری درست و مطابق با شان انسانی خود داشته باشد	* باور داشتن به اینکه نتیجه نیکی و بدی به دیگران به خود ما برمی گردد	* باور داشتن به جهان آخرت و حیات ابدی بعد از مرگ
	* ایمان به خداوند، عالم غیب، انبیا و ائمه اطهار(ع) و نقش آنها در سعادت انسان	* پذیرش و رعایت دستورات خدا و پیامبر در مورد حقوق والدین، خویشاوندان، همسایگان و دوستان	
علم	* آگاهی از نیازهای زیستی و روانی خویشتن	* شناخت دشمنان ایران و اسلام و حساسیت در برابر تبلیغات	* کسب مسئولیت در برابر محیط زیست
	* شناخت توانایی ها و استعداد های خویشتن	* درک اهمیت کار و کسب روزی از راه حلال و نقش آن در رفاه فردی و اجتماعی	
	* آگاهی از حقوق و مسئولیت های فردی	* شناخت الگوهای دینی، اخلاقی و علمی	
	* آگاهی از نقش دین، علم و فناوری در حل مشکلات فردی و اجتماعی	* آشنایی به سیره و سبک زندگی قرآنی و آشنایی با زندگی معصومین(ع)	

<p>* آگاهی از نقش رسانه ها در دنیای امروز و اثرات آنها * آگاهی از ریشه های جنگ و نزاع در بین افراد و جوامع بشری * افزایش دانش در زمینه تقویت صداقت و وفاداری نسبت به سایر هم‌نوعان * آشنایی با آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی و راه-های پیشگیری * آشنایی با آسیب های فضاها و رسانه های مجازی و راههای پیشگیری</p>	<p>* آگاهی از کارکرد و وظایف اندام های بدن و حفظ تناسب آنها * افزایش دانش و آگاهی در زمینه سلامت جسمانی و روانی به منظور مواجهه با آسیب های اجتماعی</p>
<p>* توانایی برقراری ارتباط مناسب با دیگران * اطاعت از والدین و عمل به وظایف در برابر پدر، مادر، همسایگان و دوستان * کمک به دیگران و کمک گرفتن از دیگران به هنگام ضرورت * مشارکت در کارهای مفید جمعی * ترجیح منافع جمعی بر منافع فردی * درک مسئولیت متقابل دولت و ملت * احترام به قانون و مقررات * احساس مسئولیت در برابر ایران و مسلمانان جهان * احترام به حقوق دیگران</p>	<p>* تسلط بر احساس و حفظ تعادل * رعایت انضباط در زندگی شخصی * تلاش در جهت حفظ سلامت و بهداشت فردی و اجتماعی * مهارت در گذراندن فراغت به نحو درست * کسب مهارتهای پایه ورزشی * توانایی انجام کارهای فردی به طور مستقل * مهارت در برخورد عاقلانه با مشکلات فردی و چالش های زندگی روزمره * خلاقیت در برخورد با مسائل * کسب مهارتهای خود مراقبتی (مهارتهای (خود آگاهی، همدلی، جرات ورزی، ارتباط موثر، روابط بین فردی، تصمیم گیری، حل مسأله، تفکر خلاق، تفکر انتقادی، توانایی مقابله با هیجانات، توانایی مقابله با استرس، توکل و صبر) (تاب آوری)، خودشناسی)</p>
<p>* احترام به والدین و نیکی به آنها * احترام به معلم و سایر کارکنان مدرسه * مسئولیت اخلاقی در برابر محیط زیست</p>	<p>* تلاش در انجام کارهایی که رضایت خداوند در آن است. * کسب فضائل اخلاقی مانند راستگویی، راز نگهداشتن، شجاعت، عفت، پاکدامنی، امانت داری، روحیه عفو، گذشت و ایثار * الگو گرفتن از رفتار پیامبر و ائمه اطهار (ع) * تعهد به انجام رفتارهای خوب (صبر، بخشش، صداقت و راستگویی) * ارزشگذاری برای مقام و منزلت انسان * کسب روزی حلال * داشتن روحیه تلاش و مبارزه با بیکارگی و بطالت * کسب روحیه سختکوشی و تلاش در زندگی</p>

عمل

اخلاق

*تلاش برای کسب موفقیت و خوشحالی از موفقیت دیگران	*تقویت روحیه مشارکت جویی و مسئولیت پذیری
*احترام به قومیت ها و مذاهب گوناگون	*تقویت گرایش به دینداری
*ایجاد محیط شاد	*خود باوری و احساس ارزشمند بودن
*ایجاد علاقه به مدرسه	*انعطاف پذیری در اندیشیدن
*تمایل به همکاری گروهی	*حساس بودن نسبت به حفظ سلامتی جسم و روان

فرهیمینی فراهانی (۲۸) در نتایج پژوهش خود این گونه ذکر کرده است که «اقدامات پیش گیرانه به عنوان مهمترین راهکار برای مبارزه با آسیب های اجتماعی، در نظام آموزشی شامل دو بخش است: بخش اول تمرکز بر آگاه سازی متربی و بخش دوم تقویت مهارت های اجتماعی» اینها اهدافی است که با اهداف استنتاج شده در تحقیق حاضر همخوانی دارند.

یاراحمدیان (۲۹) در پژوهشی به کمک رشد مهارت های شناختی (خودآگاهی، تصمیم گیری، حل مسأله)، رفتاری (مهارت بین فردی، جرأت ورزی، همدلی)، هیجانی (کنتری هیجانها، مدیریت استرس) و انگیزشی (خود کارآمدی) به دانش آموزان توانست با بالا بردن توانمندی در چهار بعد شناختی، رفتاری، هیجانی و انگیزشی کاهش علائم جسمانی، اضطراب و بیخوابی، اختلال در کارکرد اجتماعی و افسردگی فراگیران گردد؛ مهارت هایی که تماماً توسط اهداف استنتاج شده در این تحقیق پوشش داده شده اند که دلیلی بر اعتبار نتایج حاصل از این تحقیق است.

آگاهی از نقش رسانه ها در دنیای امروز و اثرات آنها نیز از جمله اهدافی است که توسط متخصصان جهت هدف واقع شدن در برنامه های درسی پیش گیری از آسیب های اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته است. هدفی که در اکثر تحقیقاتی که در ارتباط با نحوه مواجهه بی خطر فراگیران با رسانه ها انجام شده است، مورد تأکید قرار گرفته است (۳۰).

"ایجاد روحیه نشاط و شادابی" یکی دیگر از اهدافی است که جهت طراحی برنامه های درسی فوق برنامه با رویکرد پیشگیری از آسیب های اجتماعی در میان اهداف مشخص شده در این پژوهش مطرح گردید. این نتیجه از تحقیق با نتیجه تحقیق وثوقی، صادق مهدوی و رحمان خلیلی (۳۱) همخوانی دارد این محققان در پژوهش خود نشان دادند که شادابی اجتماعی بر سلامت اجتماعی تأثیرگذار است.

اهمیت دستاوردهای این تحقیق را می توان در اهمیت فعالیت های فوق برنامه در تحقق اهداف نظام تعلیم و تربیت ایران جستجو نمود. در نظامی که برنامه های رسمی و متداول در کلاسها و مدارس بیشتر متوجه پرورش حافظه و به کار انداختن قوای ذهنی شاگردان است و به رشد جنبه های عاطفی و اجتماعی افراد توجه چندانی ندارد و اغلب دروس رسمی از واقعیت های زندگی فاصله زیادی دارند و لاجرم فراگیران را برای روبه رو شدن با مسائل زندگی آماده نمی کنند. نظامی که در آن معمولاً شاگردان بر مبنای سن، طبقه بندی شده و در کلاسها سازماندهی می شوند و در نتیجه فرصت همکاری

همان طور که اطلاعات درج شده در جدول شماره سه نشان می دهد در مجموع ۸۰ هدف که تحت پنج عنصر تعقل، ایمان، علم و اخلاق در چهار عرصه ارتباط متربی با خود، خدا، خلق و خلقت طبقه بندی شده اند؛ تحت عنوان اهداف مطلوب برنامه درسی پیش گیری از آسیب های اجتماعی استنتاج شدند.

نتیجه گیری

این پژوهش به شناسایی اهداف برنامه های درسی فوق برنامه با رویکرد پیش گیری از آسیب های اجتماعی در دوره اول متوسطه پرداخته است. با توجه به داده های به دست آمده و تحلیل های صورت گرفته، ۸۰ هدف به عنوان اهداف مطلوب برنامه های درسی فوق برنامه پیشگیری از آسیب های اجتماعی شناسایی شدند. اهدافی که انتظار می رود که تحقق شان زمینه دستیابی به حیات طیبه را برای فراگیران به ارمغان آورد. حیاتی که می تواند به شکوفایی فطرت و رشد همه جانبه استعداد های طبیعی و تنظیم متعادل عواطف و تمایلات و در نتیجه تکوین هویت افراد منجر شده و مقدمات شکل گیری و پیشرفت پیوسته ی جامعه سالم را فراهم نماید (۲۵).

برخی از اهداف استنتاج شده در این تحقیق را در نتایج تحقیقات پیشین می توان مشاهده نمود که همه دلیلی بر اعتبار تحقیق انجام شده است؛ به عنوان نمونه در نتایج تحقیق نادری (۲۶) اهدافی که جهت برنامه درسی فعالیت های فوق برنامه با تأکید بر آموزش های همگانی ناجا برای دانش آموزان دوره دبیرستان ارائه نموده است عبارت اند از: در بعد دانشی «آگاهی از انحرافات اجتماعی، آگاهی از حقوق و تکالیف و مقررات شهری و شهروندی و احترام به آنها، آگاهی در باره استفاده صحیح از فضای مجازی و در بعد نگرشی «تقویت روحیه مشارکت در مقررات شهری، تقویت روحیه الگو پذیری مثبت، تقویت حس مسئولیت پذیری، تقویت اعتماد به نفس و روحیه خود باوری، تقویت روحیه تحرک، نشاط و صمیمیت بین دانش آموزان، تقویت قدرت انتخاب در دانش آموزان، ترویج روابط مثبت قومی» و در ارتباط با اهداف مهارتی «تقویت و پرورش مهارت های زندگی (فردی و اجتماعی)، فاصله گرفتن دانش آموزان از انحرافات اجتماعی، تقویت قدرت انتخاب دانش آموزان». همچنین نتایج این تحقیق با نتیجه تحقیق خسرو بگی و عزیز عینی (۲۷) همخوانی دارد. این دو محقق در پژوهشی نشان دادند که هر چه میزان مطلوبیت اوقات فراغت بیشتر می شود، میزان گرایش به آسیب های اجتماعی کاهش می یابد.

4. Karami Moghaddam F. Investigating the Relationship between Individual Time Management Skills and Organizational Skills among Principals of Shiraz Public High Schools. Master Thesis, Shiraz University. 1998.
5. Ahmadi H, Shokouhi M, Bani Asadi H, Jafari Parvin, Mansour Kiaei N. Extracurricular Activities, Theoretical Foundations and Evaluation Methods, Tehran: Monadi Tarbiat (2004).
6. Fathabadi MB. Necessity and how to create extracurricular activities from the perspective of high school students and teachers in the cities of Markazi province in the academic year 2002-2003. Research project, Research Council of Markazi Province Education Organization. 2003.
7. Kerr, Barbara Encyclopedia of Giftedness, Creativity, and Talent. A SAGE Reference Publication. 2009.
8. William, G. Tierney, Ronald E. Hallett ; Kristan M. Venegas. Rossier School of Education. University of Southern California Los Angeles, 2006. CA 90089-4037.
9. Emam jomeh, Seyed Mohammad Reza, Ahmadi Gholam Ali, Timurnia Mahin. A comparative study of extracurricular activities in Iran with the United States, the United Kingdom and Malaysia. Curriculum Research Journal, Iranian Curriculum Study Association, 1392. Spring and Summer, 3 (1): 17-65.
10. Zeraati I, Verizan R. The role of education in the prevention of drug addiction in high schools in Bushehr. Journal of Correction and Education, 2011, No. 136, pp. 28-23.
11. Smith, HP. The relationship between scores on the Bell Adjustment Inventory and participation in extra-curricular activities. 2007.
12. Farhadi S. The effect of student council activity on self-esteem and responsibility of middle school students in Karaj city in the

با شاگردان کوچک‌تر یا بزرگ‌تر از آنها سلب می‌شود؛ علائق و نیازهای خاص شاگردان علی‌رغم وجود تفاوت‌های فردی مورد توجه جدی قرار نمی‌گیرد و فرصت لازم برای تمرین آموخته‌های نظری و درک رابطه میان این آموخته‌ها با هم زیستی فراهم نمی‌شود؛ آموزش‌های فوق برنامه براساس ماهیت خود بسیار می‌توانند مؤثر بوده و نقش مکمل را در کنار برنامه‌های آموزشی رسمی در سطح مدارس ایفا نمایند.

تأمین امنیت و صیانت نوجوانان در مدارس و جامعه به دلیل شرایط خاص سنی و تأثیرپذیری از عوامل مختلف و با توجه به نقش آینده‌سازی آنها از اهمیت بالاتری برخوردار است. ضرورت اهمیت دادن به فعالیت‌های فوق برنامه در مدارس جهت پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی با توجه به وجود برخی مشکلات است. به نظر می‌رسد در کشور ایران از این ظرفیت بسیار مناسب به خوبی بهره‌برداری نمی‌شود. حال آنکه ظرفیت‌های مناسب قانونی برای برنامه‌ریزی و اجرای فعالیت‌های فوق برنامه دیده شده است. برخی مستندات و ظرفیت‌های قانونی به این قرار است. در اصل پنجاه و یکم (طرح کلیات نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران) پیشنهاد شده است «جهت سنجش و تشخیص استعدادها و هدایت علائق دانش‌آموزان به سوی فعالیت‌های فوق برنامه، دروس اختیاری ارایه شود و برنامه‌ها به صورت منعطف تنظیم گردد» (۲۲). بررسی طرح‌های بهسازی امور آموزشی و پرورشی مدارس در وظایف شورای معلمان و تهیه و تنظیم برنامه بازدیدها و اردوهای سازنده تربیتی، از جمله وظایف مربیان تربیتی مدرسه است (۳۲)؛ یکی از مهم‌ترین مستندات، سند ملی آموزش و پرورش (چشم‌انداز ۲۰ ساله) می‌باشد که به مبحث فوق برنامه پرداخته است (۳۳). در نگاشت چهارم سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۹) در مورد زمان، نوع، فضای تربیت و رویکرد کاهش تمرکز و برخورداری مدارس از اختیارات، نکاتی به چشم می‌خورد که با ماهیت فعالیت‌های فوق برنامه همخوانی کامل دارد.

References

1. Soutodeh H. Social Pathology, 19th Edition, Tehran: Avaye Noor 2016.
2. Ghasemi Gol Afshani MR. Globalization, information and communication technology and social harms in the field of school, social harms. Journal of Social Science Education Development, 2010:14 (2).
3. Hajilo J, Ramzi S, Faramarzi S. Investigating effective strategies for optimizing extracurricular activities in students' academic achievement from the perspective of students of Payame Noor University of Urmia Second International Congress of Humanities, Cultural Studies. 2017.

- adulthood, Tehran: Organization for the Study and Compilation of University Humanities Books (Samat). 2016.
24. Mohammadpour A, Sadeghi RR. Journal of Applied Sociology, (38):76-100, 2010.
25. Sadeghzadeh Ghamsari, A. Theoretical foundations of the document of fundamental change in the formal public education system of the Islamic Republic of Iran. 2011.
26. Naderi, A. Designing and validating the curriculum model of extracurricular activities for high school students with emphasis on NAJA public education. PhD thesis in curriculum planning. Faculty of Psychology and Educational Sciences. Tehran Teacher Training University. 2011.
27. Khosrobigi M, Aziz Eini M. Study of issues related to social harms in the way of spending leisure time of the youth of the western region of District 5 of Tehran. Capital Police Disciplinary Knowledge Quarterly. Pp. 67-56. 2017.
28. Farmahini Farahani, M. The role of education in the prevention of social harms (with emphasis on the goals, principles, methods and methods of Islamic education. Quarterly Journal of Islamic Studies of Social Injuries, Shahed University, 2019; 2(1).
29. Yar Ahmadian, N. Improving the socio-individual abilities and general health of adolescents by increasing their social adequacy. Journal of Behavioral Sciences. 2012; 6(3); 288-279.
30. Ebrahimpour Komleh S, Khazaei K. "Emerging Injuries, Virtual Social Networks in the Ambush of the Iranian Family" The First National Congress on Cyberspace and Emerging Social Injuries, December 2012: 1-14.
31. Vosoughi M, Mahdavi MS, Rahmani KE. Investigating the collective effects of social capital, social well-being and social support on social health. Iranian Journal of Social Issues. 2013;4: 235-63.
- academic year 2004-2005. Master Thesis. 2004.
13. Gilman R, Meyers J, Perez, L. Structured Extracurricular Activities among Adolescents. University of Kentucky. 2004.
14. Adams CMS, Delores D. Liston Learning to Teach a Critical Approach to Field Experiences. New Jersey London: PUBLISHERS Mahwah. 2008.
15. Woods JR. Auburn An investigation of two-year community college students' involvement in extracurricular activities. 2007.
16. Blomfield CJ, Barber BL. Brief report: performing on the stage, the filed, or both? Australian adolescent extracurricular activity participation and self-concept journal of adolescence. 2009.
17. Chambers EA, Schreiber, JB. Girl's academic achievement: varying associations of extracurricular activities. Gender and Education, September, 16 (3). 2004.
18. Cecily L. Betz, Gay R. An exploratory study of future plans and extracurricular activities of transition-age youth and young adults. 2004.
19. Soltani Aliabad M, Amirjan S, Younesi J, Azkhosh M Asgari, A. The effectiveness of communication skills training at the level self-differentiation of adolescent boys. Journal of Social Welfare. 2011;44; 92-69.
20. Rafeipour, F. Special research techniques in social sciences. Tehran: Tehran Joint Stock Company Publications. 2008.
21. Sahlabadi M. Police and public education. NAJA Deputy Minister of Education. 2008.
22. Musapur N, Saeedi Rezvani M. Fundamentals of Secondary Education Planning, published (Astan Quds Razavi Publications). 2016.
23. Lotfabadi H. Developmental Psychology (2); Adolescence, youth and

32. Safi, A. Organization and Administration of School Affairs. Tehran: Roshd Publications. 1397.
33. Mehr Mohammadi, M. Theoretical model under the curriculum planning and educational technology. Tehran: Theoretical Studies Committee of the National Education Document. 2009.